



ГЛОБАЛЬНЕ  
ПАРТНЕРСТВО  
УКРАЇНИ



УКРАЇНА X КАТАР

# МОЖЛИВОСТІ ПОЗА ПОСЕРЕДНИЦТВОМ



МІЖНАРОДНИЙ  
ФОНД  
ВІДРОДЖЕННЯ

Сергій Данилов

Україна – Катар: Можливості поза посередництвом

© Рада зовнішньої політики “Українська призма”, 2024

*Матеріал підготовлено в рамках проєкту “Нові глобальні партнерства – експертна дипломатія та адвокація” за підтримки Міжнародного Фонду «Відродження». Матеріал представляє позицію авторів і не обов’язково відображає позицію Міжнародного фонду «Відродження».*

# Україна – Катар: Можливості поза посередництвом

Сергій Данилов

## Резюме

*Зовнішня політика Катару, починаючи з 1990-х років базується на трьох стратегічних основах - постачанні скрапленого газу якомога більшої кількості країн, американській військовій базі як гарантії захисту з боку США і активному використанні «м'якої сили», що передбачає значні інвестицій у ЗМІ, освіту (університети) та спорт.*

*Після початкових планів амбітного перегляду регіонального порядку в арабському світі початку 2010х, що міг призвести до докорінної зміни його регіональної політики балансування і підтримки відносин з усіма сторонами, починаючи з 2013 року, Доха зменшила свої амбіції, але все ще претендує на регіональне лідерство. Катар намагається деескалювати регіональні конфлікти, позиціонуючи себе як ексклюзивного і надійного посередника, якому не має альтернативи. Він підтримує робочі відносини з Іраном та його союзниками в регіоні, а також з ХАМАС, Талібаном, "Братами-мусульманами", що неодноразово провокувало конфлікти з іншими арабськими країнами, такими як Саудівська Аравія та ОАЕ. Це, зокрема, призвело до посилення відносин із Туреччиною, та принаймні тимчасового спірання на її військову допомогу.*

*Катар зацікавлений в стійких союзницьких відносинах з США і докладає не аби яких зусиль для їх збереження у випадках коли ці відносини підважуються, конкурує з іншими країнами регіону за увагу Вашингтону, і є одним з його найбільш щирих партнерів. Катар неодноразово пропонував США свої можливості надійного переговорника. Після широкомасштабного вторгнення Росії в Україну Катар став затребуваним і важливим партнером в енергетичній сфері для ЄС і Великої Британії.*

*Україна та Катар встановили дипломатичні відносини 13 квітня 1993 р., але тільки у листопаді 2012 року було відкрито Посольство України в Державі Катар, а у вересні 2013 року - Посольство Держави Катар в Україні.*

*Останні декілька років спостерігається інтенсифікація політичного діалогу між державами. Катар є перспективним партнером для України, як в енергетичній, так і дипломатичній сфері, що стосується окремих питань україно-російської війни, а також в контексті більш широкого співробітництва з арабськими країнами. Катар може стати важливим постачальником газу, який має давній інтерес до європейського ринку; він також є більш гнучким у своїх поставках, ніж багато хто з його конкурентів. Неоціненою є посередницька участь Дохи в поверненні українських дітей, незаконно вивезених до Росії. У Катару і України є перспективи взаємодії в низці міжнародних організацій, де інтереси сторін збігаються або взаємодоповнюють, наприклад МАГАТЕ чи Міжнародна організація праці. Питання поваги до територіальної цілісності та суверенітету, можливість проводити незалежну зовнішню політику є об'єднуючи для двох країн. В Україні Катар бачиться як одна з найбільш дружніх держав на Близькому Сході.*

# ЗМІСТ

<b>ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ КАТАРУ</b>	<b>4</b>
Газова наддержава	5
Союзник США	7
«М'яка сила» Катару	9
Посередник у регіональних конфліктах	10
<b>УКРАЇНА ТА КАТАР</b>	<b>13</b>
Політичне співробітництво між Україною та Державою Катар	13
Підхід Катару до російсько-української війни	15
Економічні відносини	19
Роль Катару в поверненні українських дітей	20
Катар і мусульмани України	21
<b>ВИСНОВКИ</b>	<b>23</b>

# ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОГО КУРСУ КАТАРУ

Домінуючою фігурою політичного ландшафту Катару є емір Тамім бін Хамад Аль Тані, який перебуває на посаді з 2013 року. Він зміцнив свої позиції після двох серйозних криз (у 2014 р і у 2017–2021 рр.), під час яких сусідні держави на чолі з Саудівською Аравією намагалися змусити Катар відмовитися від незалежної регіональної політики.

В Саудівській Аравії неодноразово лунали голоси, що Катар це вигадана країна<sup>1</sup>. Конфлікт навколо демаркації кордону, а також незначні збройні інциденти на катарсько-саудівському кордоні у 1992 і 1994 роках переконали тодішнього спадкоємця, батька нинішнього еміра, Хамада бін Халіфу в тому, що КСА представляє серйозну загрозу. З іншого боку, іракське вторгнення в Кувейт продемонструвало, що Саудівська Аравія не може бути гарантом безпеки для малих держав регіону. Це сприйняття загрози формує зовнішню політику еміра, яка зосереджена на дистанціюванні від Саудівської Аравії, яка вбачається найбільшою безпосередньою загрозою правлінню еміра та незалежності країни. Цей страх походить від історичних претензій сусіда на Катар і принаймні однієї невдалої спроби перевороту в лютому 1996 року. Однією з причин перевороту вважалося оголошення далекосяжної програми модернізації та (спочатку) політичної лібералізації Катару<sup>2</sup>. Під час обох криз (2014 та 2017-2021рр.), коли сусідні держави намагалися змусити Катар змінити свою регіональну політику, емір Тамім довів, що повністю контролює свій уряд. Крім того, катарці об'єдналися навколо свого керівництва під час блокади.

Молодий емір змінив зовнішню політику Катару, відійшовши від наступальної регіональної політики, яку проводив його батько і намагався повернутися до ролі посередника у регіональних справах, яку Катар виконував до 2011 року. Емір Тамім прагнув професіоналізувати та інституціоналізувати зовнішню політику країни, яка була значною мірою персоніфікованою. Арабські оглядачі описують що під час інтервенції Катару в Лівії та Сирії з 2011 по 2013 рік МЗС не вистачало персоналу для проведення багатьох дипломатичних заходів, тому часто доводилося залучати іноземних посередників ісламістської орієнтації, які жили в Катарі, як вигнанці<sup>3</sup>. Починаючи з 2013 року, зусилля щодо покращення організації

---

<sup>1</sup> Allen J. Fromherz, *Qatar. A Modern History* (London: I.B. Tauris, 2012), 33

<sup>2</sup> Royal jigsaw in Qatar," *The Economist*, 29.07.1999, <https://www.economist.com/international/1999/07/29/royal-jigsaw-in-qatar>

<sup>3</sup> Ulrichsen, "Foreign Policy: Discourse, Tools, and Implications" (see note 2), 67. For a particularly critical account, see Elizabeth Dickinson, "The Case against Qatar," *Foreign Policy*, 30.09.2014, <https://foreignpolicy.com/2014/09/30/the-case-against-qatar>

стали наочними, особливо в посередницькій діяльності Катару на палестинських територіях та в Афганістані.

З середини 1990-х років Катар застосовує три стратегії, щоб зменшити свою залежність від, в першу чергу, Саудівської Аравії:

- розширення видобутку газу, зосередження на СПГ, що зробило емірат всесвітньо затребуваним постачальником газу, значення якого для відповідних ринків продовжує зростати.
- військовий захист США, які розгорнули свою найважливішу авіабазу на Близькому Сході в Аль-Удейді.
- активне використання «м'якої сили», інвестиції в медіа, культуру, освіту, туризм і спорт, щоб підняти власний авторитет і стати центром знакових подій світового масштабу, надійним переговорником та близькосхідним союзником США.

### *Газова наддержава*

Починаючи з 1990-х років керівництво Катару цілеспрямовано працювало над тим, щоб зробити країну найбільшим у світі експортером газу, в основному експортуючи СПГ. Амбіція полягала в тому, щоб стати невід'ємною частиною світових газових ринків і світової економіки в цілому. Це було важливим, як з економічних причин, так і з метою зацікавлення у співробітництві якомога більшої кількості держав.

Емірат має треті за величиною запаси газу в світі після Росії та Ірану<sup>4</sup>, але, на відміну від них, має доступ до сучасних технологій, а також ринків збуту, оскільки дві інші країни перебувають під санкціями. Катар має найбільше у світі родовище газу, Північне (North Field), розташоване біля узбережжя Катару в Перській затоці. Приблизно третина родовища знаходиться в іранських територіальних водах. З початком видобутку на родовищі North Field у 1991 році емірат шукав клієнтів за межами регіону Перської затоки та зробив ставку на скраплений газ, який вперше було експортовано у 1996 році. Емір пішов на величезний ризик, оскільки ціни на газ в 1990-х роках були дуже низькими, а експорт СПГ був дорогим, тому емірату довелося позичати мільярди доларів. Ризик виправдався для Дохи, коли у 2002 році попит на газ в Азії почав зростати, а разом з ним і ціни.

До 2006 року Катар вже був найбільшим експортером СПГ і другим за видобутком газу в світі. Протягом багатьох років Катар постачав близько третини світового СПГ, розширив інфраструктуру та впроваджував технології, які здешевили зрідження та транспортування СПГ. Було інвестовано значні кошти у

---

<sup>4</sup> Qatar natural gas production and exports stable as country eyes expansion, The U.S. Energy Information Administration, 2.08.2023, <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=57300>

власний танкерний флот, який у 2015 році був більшим, ніж у будь-якого конкурента, і налічував більш 60 сучасних суден<sup>5</sup>.

Подальше зростання газової галузі Катару гальмував «мораторій» на видобуток з Північного родовища, який діяв між 2005 і 2017 роками. Мораторій обґрунтовувався необхідністю проведення досліджень для ефективної експлуатації родовища, небажанням випускати на ринок занадто багато газу, щоб уникнути «перегріву» та роздратування Ірану через видобуток газу зі спільного родовища набагато швидше та ефективніше, ніж сусід. Останнє добре ілюструє зовнішньополітичну модель поведінки Катару.

Тривале обмеження видобутку на Північному родовищі призвело до того, що Катар втратив частку ринку на користь своїх конкурентів. Австралія розширила експорт СПГ настільки, що в 2018 році підважила позицію Катару як найбільшого експортера СПГ у світі. У США видобуток сланцевого газу зріс у 2010-х роках, і у першій половині 2022 року країна навіть ненадовго стала найбільшим експортером СПГ.

Фаза високих цін на нафту і газ, яка тривала більше десяти років, завершилася у 2014 році. Однак Катар не скоротив виробництво, а навпаки, у 2017 році оголосив про закінчення мораторію на видобуток. Таким чином, вибір був зроблений на користь захоплення більшої частки ринку, а не підтримання ціни в коротко- та середньостроковій перспективі. Іншою причиною зняття мораторію була необхідність нівелювати результати блокади через масштабне залучення міжнародних партнерів до газового сектору Катару. Ця стратегія виявилася спішною.

Незважаючи на блокаду, яка була розпочата деякими арабськими країнами проти Катару у 2017 році, компанії з США, Китаю, ЄС, Росії та Індії виявляли великий інтерес до катарських проектів. Натомість, Катар все більше інвестував у газову інфраструктуру в країнах-споживачах. Газова політика значною мірою сприяла тому, що ізоляція емірату з боку Саудівської Аравії, ОАЕ, Бахрейну та Єгипту була не успішною. Катар став надто важливим для світових ринків газу, щоб великі енергетичні компанії відмовилися від ведення з ним бізнесу.

Енергетична політика Катару також мала на меті мінімізувати вплив політичних конфліктів на газовий бізнес. Влада емірату неодноразово запевняли, що будуть виконані всі домовленості зі споживачами газу, незважаючи на логістичні чи політичні труднощі<sup>6</sup>. Це включало продовження поставок газу до блокуючої держави ОАЕ, яка з 2007 року з'єднана з Катаром газопроводом Dolphin. Пріоритетом для керівництва в Досі було представити себе як надійного постачальника енергії, а не помститися Абу-Дабі. Така стратегія докорінно

---

<sup>5</sup> Nikolay Kozhanov, "Navigating Troubled Waters: Geopolitics of Qatar Natural Gas in the Age of Shale Revolution and COVID Pandemic," in Contemporary Qatar, ed. Zweiri and Al Qawasmi, 2021

<sup>6</sup> For example, Qatari Energy Minister Muhammad as-Sada said in September 2017: "During this blockade we have never missed a single shipment of oil or gas to any of our consumer partners." Anthony Di Paola, "Qatar Says It's Fulfilling Oil and Gas Deals Despite Gulf Crisis," Bloomberg, 13.09.2017.



відрізняє Катар від Росії, де газовий бізнес розглядався в першу чергу як інструмент політичного тиску і шантажу.

Міцність позиції Катару стала ще більш очевидною у 2022 році. Російське вторгнення в Україну та подальші санкції проти російської енергетичної промисловості призвели не лише до значного, хоч і короткочасного, зростання цін. Значення Катару як потенційного постачальника газу різко зросло, оскільки спеціалізація на СПГ дозволила гнучко реагувати на потреби ринку. Зокрема, емірат відкрив потенціал для освоєння нових ринків Європи<sup>7</sup>. У попередні роки збільшився експорт до Великої Британії та Польщі. Скорочення поставок російського газу навесні 2022 року дало можливість для заповнення ринку Німеччини.

Нині один з пріоритетів уряду Катару є визначення позиції щодо світового екологічного порядку денного, зокрема відповідь на питання чи реалістичним є досягнення нульових викидів до 2050 році і як трансформувати енергетичну галузь у відповідь до екологічних вимог. У 2022 році під час Всесвітнього економічного форуму в Даосі міністр енергетики Катару Саад аль-Каабі попередив уряди, що політика переходу на (зелену) енергетику негативно впливає на стабільність промисловості викопного палива, і що це критично вплине на багато регіонів, включаючи Європу, наголосивши, що економічна стабільність і екологічна відповідальність не виключають одне одного<sup>8</sup>.

## *Союзник США*

Останні 30 років, Катар вважає політику Саудівської Аравії та Ірану, які неодноразово мали конфлікти з малими державами Перської затоки, основним викликом своєї національної безпеки. Відповідно, лідери емірату намагалися компенсувати це встановленням тісних зв'язків із США. Найбільш важливим кроком стало розміщення американських військових на авіабазі Аль-Удейд у 2003 році.

Ще у 1992 році Катар та США підписали двосторонню безпекову угоду, яка регулювала умови доступу американських військових до військових об'єктів Катару та зберігання військової техніки в країні, а також передбачала навчання катарських військ. З 1992 по 2021 рік США використовували катарську базу Аль-Сайлія для зберігання військової техніки. Часом це була найбільша передова база (*база попереднього розгортання*) за межами США у світі. У наступні роки емір Хамад намагався переконати уряд США розмістити ще більше військ у Катарі, зокрема на сучасній авіабазі Аль-Удейд<sup>9</sup>.

<sup>7</sup> Indrajit Sen, "Qatar Looks to Extend a Helping Hand to Europe," MEED Business Review, 7, no. 3 (2022)

<sup>8</sup> Doha Forum 2022, one of the world's premier policy gatherings, Journal Général de l'Europe, 2022, [https://www.journalgeneraldeleurope.org/en/jgde\\_dossier/doha-forum-2022-transformation-pour-une-ere-nouvelle](https://www.journalgeneraldeleurope.org/en/jgde_dossier/doha-forum-2022-transformation-pour-une-ere-nouvelle)

<sup>9</sup> Qatar base becomes U.S. military hub, CNN, 03.01.2003, <https://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/01/03/sprojects.iqr.qatar.us>

Коли у 2003 році Саудівська Аравія попросила американців перед початком війни в Іраку вивести війська з їхнього королівства<sup>10</sup>, альтернативна інфраструктура в Катарі була готова. Не тільки близько 100 винищувачів, а й регіональний командний центр ВПС США (US Central Command's Combined Air Operations Center) перемістилися в Аль-Удейд, який став найважливішою авіа базою США на Близькому Сході. Крім того, наприкінці 2002 року Центральне командування збройних сил США, відповідальне за регіон між Єменом та Афганістаном, створило свій регіональний штаб (Центральне командування передових сил США) у Катарі. Для емірату присутність від 8000 до 11000 військовослужбовців США стало важливим фактором безпеки.

Незважаючи на тісні зв'язки, у 2017 році між Катаром і США виникла криза, оскільки президент США Д. Трамп спочатку підтримав блокаду Катару з боку ОАЕ та КСА. 5 червня 2017 року Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет і Бахрейн розірвали всі відносини з Катаром і запровадили блокаду, заклавши сухопутні, повітряні та морські кордони з сусідньою державою. Вони висунули ультиматум, давши Катару лише десять днів на виконання списку з 13 вимог. Доха мала закрити телеканал аль-Джазіра, розірвати всі зв'язки з ісламістськими організаціями та надати детальну інформацію про свої виплати арабській опозиції. Вона також повинна була закрити (невелику) турецьку військову базу на своїй території та знизити дипломатичні відносини з Іраном. Від Катару вимагали узгоджувати свою політичну та економічну співпрацю зі своїми сусідами та проходити регулярне оцінювання того, чи виконуються ці вимоги<sup>11</sup>.

Лідери ОАЕ та Саудівської Аравії на той момент вже налагодили відносини з новою адміністрацією США та інвестували в американські медіа. Тому таке ставлення президента Трампа поставило під загрозу тісні відносини між Катаром і США. Але деякі члени адміністрації Трампа розуміли важливість Катару<sup>12</sup> через розміщення американських військових, місце в світовій економіці як надійного постачальника газу та необхідність спільного фронту арабських країн Перської затоки проти Ірану.

У вересні 2017 року Дональд Трамп дослухався до членів своєї команди і підтримав посередницькі зусилля еміра Кувейту, що не припинило блокаду, але відвернуло найбільшу загрозу для Дохи. Президент Трамп підтвердив зміну курсу у січні 2018 року в телефонній розмові з еміром Тамімом, а також під час візиту останнього до Білого дому<sup>13</sup>. За кілька місяців до цього керівництво Катару

---

<sup>10</sup> US troops to leave Saudi Arabia, Middle East Business Intelligence, 02.05.2003, <https://www.meed.com/us-troops-to-leave-saudi-arabia>

<sup>11</sup> Arab states issue 13 demands to end Qatar-Gulf crisis, AlJazeera, 12.07.2017, <https://www.aljazeera.com/news/2017/7/12/arab-states-issue-13-demands-to-end-qatar-gulf-crisis>

<sup>12</sup> US officials scramble to limit Donald Trump's diplomatic damage over Qatar tweets, the Guardian, 7.06.2017, <https://www.theguardian.com/us-news/2017/jun/06/donald-trump-qatar-tweets-us-diplomatic-damage>

<sup>13</sup> Peter Baker, "Trump Now Sees Qatar as an Ally against Terrorism," The New York Times, 10.04.2018, <https://www.nytimes.com/2018/04/10/world/middleeast/trump-qatar-terrorism.html>.

наполегливо працювало над покращенням відносин із США. Центральними інструментом цього стали багатомільярдні угоди на купівлю зброї, зокрема, на закупівлю 72 винищувачів F15 вартістю 21 мільярд дол. США. Президент Трамп оцінював їх як найкращий засіб налагодження відносин<sup>14</sup>. Емірат також замовив 24 винищувачі Rafale у Франції (2015) і 24 Typhoon Eurofighter у Великій Британії (2017)<sup>15</sup>. Ці контракти, в першу чергу, мали на меті зміцнити відносини із західними союзниками, а не збільшити спроможності ВПС.

Крім того, у 2017 році Катар і США схвалили спільні ініціативи щодо боротьби з тероризмом і його фінансуванням<sup>16</sup>, а також домовилися про подальше розширення американської бази Аль-Удейд і модернізацію командного центру ВПС, що значною мірою було профінансовано Катаром. Крім того, Катар запропонував, щоб новий порт Хамад, офіційно відкритий у вересні 2017 року, використовувався військовими кораблями П'ятого флоту США. Це підживило конкуренцію з Бахрейном за американську військову присутність, де ВМС США мають свій штаб для регіону Перської затоки.

Війна Росії проти України та її наслідки для енергопостачання значно посилили позиції Катару на газових ринках і відповідним чином вплинула на американо-катарські відносини. У січні 2022 року президент Байден запросив еміра Таміма до Білого дому та оголосив, що уряд США класифікує Катар як «головного союзника поза НАТО»<sup>17</sup>. Хоча це не є зобов'язанням США захищати Катар, однак вважається ознакою особливо тісних відносин із США. До 2022 року до такого статусу в Перській затоці мали лише Кувейт і Бахрейн, а в інших частинах Близького Сходу – Ізраїль, Йорданія, Єгипет, Туніс і Марокко. Катар отримав доступ до військових технологій, систем озброєння та навчання, яке проводять військові США, та підвищив свій престиж.

Для США Катар став найнадійнішим і найважливішим союзником у Перській затоці в той час, коли його сусіди інтенсивно розширюють контакти з Росією та Китаєм.

### *«М'яка сила» Катару*

Третім важливим елементом зовнішньополітичної стратегії Катару є фокус на використанні «м'якої сили». Інвестуючи в медіа, культуру та освіту, сприяючи туризму та приймаючи великі спортивні заходи, емірат прагне підвищити свій

---

<sup>14</sup> Orders accelerate the Qatar fighter evolution, Times Aerospace, <https://www.timesaerospace.aero/features/defence/orders-accelerate-the-qatar-fighter-evolution>

<sup>15</sup> Zachary Keck, "Why Is Qatar Building a Massive Air Force?" The National Interest, 29.09.2017, <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/why-qatar-building-massive-air-force-22541>.

<sup>16</sup> Carol Morello and Kareem Fahim, Qatar agrees to combat terrorism financing under deal with U.S., Washington Post, 11.07.2017, [https://www.washingtonpost.com/world/qatar-agrees-to-curb-terrorism-financing-under-deal-with-us/2017/07/11/1a86e3b0-a041-4300-ab03-c840d8a19bcf\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/world/qatar-agrees-to-curb-terrorism-financing-under-deal-with-us/2017/07/11/1a86e3b0-a041-4300-ab03-c840d8a19bcf_story.html)

<sup>17</sup> The White House, "Remarks by President Biden and His Highness Sheikh Tamim Bin Hamad Al-Thani, Amir of the State of Qatar before Bilateral Meeting," 31.01.2022, [https://bit.ly/3SIKcXx\\_RemarksBiden](https://bit.ly/3SIKcXx_RemarksBiden).

авторитет і статус. Катар цілеспрямовано працює над тим, щоб зробити Доху медійною, культурною та спортивною столицею регіону та світу.

Телеканал аль-Джазіра, заснований у 1996 р., став революцією в арабському медіа-ландшафті і найпопулярнішим новинним каналом в арабському світі. У 2000-х роках у нього було від 35 до 40 мільйонів глядачів по всьому світу<sup>18</sup>. Канал втратив деякі позиції після 2011 року через підтримку руху «Братів мусульман» в Єгипті під час Арабської весни, а також мав проблеми у 2017 році, оскільки під час блокади Саудівська Аравія, ОАЕ, Єгипет і Бахрейн вимагали закриття аль-Джазіри. Тим не менш, аль-Джазіра залишається найпопулярнішим новинним каналом в арабському світі, маючи значний вплив і через свою англомовну версію, зокрема, на країни Африки.

Із зростанням доходів від експорту нафти та газу Катар почав розширювати свою стратегію м'якої сили на освіту, науку та культуру. Інвестиції в ці галузі надходять через Фонд Катару<sup>19</sup>, який був заснований у 1995 році. Фонд заснував філії американських, британських і французьких університетів і аналітичних центрів у комплексі під назвою Education City. Також було створено 88 культурних установ, у тому числі Музей ісламського мистецтва в Досі, який відкрився у 2008 році, Катарський філармонічний оркестр, Катарський оперний театр тощо. Ці кроки мали на меті зробити Катар туристичним центром.

Крім того, Катар інвестував у спорт і великі спортивні події в Досі, які привернули величезну увагу. У 2006 році Катар приймав Азійські ігри. У 2010 році ФІФА оголосила що чемпіонат світу з футболу 2022 року пройде в Катарі. Рішення стало епохальною подією для Катару, оскільки найбільша в світі спортивна подія вперше відбулася на Близькому Сході. Емірат не лише інвестував в інфраструктуру, необхідну для проведення великої події (стадіони, готелі, транспорт), викликавши безпрецедентний будівельний бум, але й активізував свої зусилля, щоб зробити Доху міжнародною спортивною столицею. В наслідок чого наступне десятиліття Катар приймав значні спортивні кубки по гандболу, легкої атлетики, футболу, плаванню та багато інших змагань.

### *Посередник у регіональних конфліктах*

З приходом еміра Хамада до влади у 1995 році Катар прагнув стати регіональним посередником. На початку 2000-х років Катар почав процес зближення з Іраном, головним регіональним суперником Саудівської Аравії, зокрема через необхідність узгоджувати спільне використання газового родовища. Коли відносини між Іраном і Саудівською Аравією та їхніми союзниками помітно

---

<sup>18</sup> Aljazeera to retain reporting style, AlJazeera, 16.06.2005, <https://www.aljazeera.com/news/2005/6/16/aljazeera-to-retain-reporting-style>

<sup>19</sup> Qatar Foundation, <https://www.qf.org.qa/>

погіршилися у 2005 році, Катар почав виступати посередником між таборами<sup>20</sup>. Таким чином емірат мав намір показати, зокрема, США і Заходу, що він може зробити свій внесок у вирішення проблем на Близькому Сході і за його межами. Починаючи з 2005 року, Доха була головним посередником у конфліктах між палестинцями (Організація визволення Палестини і ХАМАС), у Судані (повстанці та уряд Дарфуру), у Ємені (хусити та уряд) і в Лівані та інших<sup>21</sup>. Посередництво Катару в Лівані у 2008 році довго вважалося найбільшим успіхом. Завдяки угоді, досягнутій в Досі, у Бейруті було сформовано уряд національної єдності, який запобіг подальшій ескалації<sup>22</sup>.

Безумовно, найбільш значущими були конфлікти між ХАМАС та його противниками в Ізраїлі/Палестині, а також між Талібаном і США, а також між США та Іраном. Емір Хамад неодноразово зустрічався з ізраїльськими політиками, що часом різко критикувалося в арабському світі. Водночас, Катар розширив свої відносини з Палестинською адміністрацією, яку представляло ООП/ФАТХ, і яку він фінансово підтримував з 1990-х років<sup>23</sup>. Ще важливішими були контакти з ХАМАС, офіси якого розташовані в Досі.

Після 2013 року Катар тісно співпрацював з Ізраїлем для забезпечення гуманітарної допомоги Газі. У серпні 2020 року Катар і катарська грошова виплата ХАМАС відіграли важливу роль у припинення вогню між ХАМАС та Ізраїлем<sup>24</sup>. Ізраїльська сторона тоді сприймала Катар як гравця, який впливає на ХАМАС, своєю фінансовою допомогою полегшує економічні проблеми в Газі і водночас не має антиізраїльського порядку денного. У квітні 2022 року Катар знову продемонстрував своє значення як посередника в ізраїльсько-палестинському конфлікті, коли спалахнули заворушення на Храмовій горі в Єрусалимі. Надзвичайним викликом для Катару став напад Хамасу на Ізраїль 7 жовтня 2023 року. Катарська допомога сектору Газа і довірчі політичні контакти з керівництвом Хамасу вважалися надійним запобіжником від таких нападів. Негайна спроба посередництва в обміні полоненими 7 жовтня стало важливим елементом у відновленні контактів з ізраїльськими представниками<sup>25</sup>. Посли Катару в США та

---

<sup>20</sup> Robert F. Worth, Qatar, Playing All Sides, Is a Nonstop Mediator, the New York Times, 9.07.2008, <https://www.nytimes.com/2008/07/09/world/middleeast/09qatar.html>

<sup>21</sup> Mehran Kamrava, Mediation and Qatari Foreign Policy, Middle East Journal, Vol. 65, No. 4 (Autumn 2011), pp. 539-556

<sup>22</sup> Qatari deal defuses Lebanese crisis, ReliefWeb, 22.05.2008, <https://reliefweb.int/report/lebanon/qatari-deal-defuses-lebanese-crisis>

<sup>23</sup> Qatar's Foreign Policy. Decision-making processes, baselines, and strategies. SWP-Studie 12/2022, <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2023RP04>

<sup>24</sup> David M. Halbfinger and Adam Rasgon, "Israel and Hamas Agree to Cool Hostilities, for Now," The New York Times, 31.08.2020 (updated 24.09.2020), <https://www.nytimes.com/2020/08/31/world/middleeast/hamas-gaza-israel-corona-virus.html>

<sup>25</sup> Gianluca Pacchiani, Qatar said trying to negotiate female prisoner swap; UAE, Egypt meet on crisis, The Times of Israel, 9.10.2023, <https://www.timesofisrael.com/qatar-said-trying-to-negotiate-female-prisoner-swap-uae-egypt-meet-on-crisis>

Великій Британії зустрілися з родичами заручників, і чітко підтвердили зобов'язання Катару зробити все можливе для їх звільнення.

Відносно невелика держава Перської затоки зіграла величезну роль у пошуку дипломатичного виходу з кризи із заручниками в Газі, дозволивши надсилати необхідну гуманітарну допомогу в анклав, уникаючи при цьому більшого регіонального конфлікту<sup>26</sup>. Проте Катару не вдалося розвинути успіх і звільнити всіх заручників, а також зупинити наземну операцію.

Аналогічно розвивалася роль Катару як посередника між США і талібами. Перші контакти Катару з афганськими ісламістами відносяться до кінця 1990-х. Відносини Катару з Талібаном стали важливими на початку 2010х, коли в результаті контактів у 2013 році у Досі був відкритий офісу зв'язку талібів за кордоном, зокрема, для переговорів із США.<sup>27</sup> У 2014 році переговори між представниками США та талібами в Досі завершилися обміном полоненими. Пізніше Катар відіграв важливу роль у переговорах щодо виведення американських військ з Афганістану<sup>28</sup>. Американське посольство з Кабулу також було перенесено до Дохи, а Катар представляє інтереси США в афганській столиці з 2022 року. Однак, як і в інших випадках, Катар має обмежений вплив на ісламістську сторону. Доха послідовно закликала Талібан бути більш поміркованими, дозволити освіту для дівчат та сформувати уряд, який би був максимально інклюзивним, однак ці заклики не призвели до корекції політики де-факто влади Афганістану<sup>29</sup>.

Роль Дохи в підготовці угоди про закінчення військової місії США в Афганістані і сприянні самому виведенню військ НАТО та громадян у 2021 році допомогло позбутися більшості спогадів про активність Катару під час Арабської весни в 2011-2013рр. Афганський кейс допоміг Досі остаточно перегорнути сторінку арабської весни.

Катар став також важливий каналом між Вашингтоном і Тегераном, через який адміністрація Байдена вела консультації з іранцями щодо ядерної програми<sup>30</sup>, американських в'язнів<sup>31</sup>, регіональні питання, а також намагалася припинити

---

<sup>26</sup> Qatar mediates humanitarian aid deal between Israel and Hamas, Financial Times, 16.01.2024, <https://www.ft.com/content/00d6afb2-e6e2-4e13-9b9e-63dfa064b15e>

<sup>27</sup> Dania Akkad, How Qatar became the US-Taliban mediator - and what happens next, Middle East Eye, 13.09.2021, <https://www.middleeasteye.net/news/qatar-us-taliban-how-became-mediator-talks>

<sup>28</sup> Steve Hendrix, Liz Sly and Kareem Fahim, Taliban takeover propels tiny Qatar into outsize role in Afghanistan, The Washington Post, 31.08.2021, [https://www.washingtonpost.com/world/taliban-qatar-mediator-afghanistan/2021/08/31/6a787b2c-0992-11ec-a7c8-61bb7b3bf628\\_story.html](https://www.washingtonpost.com/world/taliban-qatar-mediator-afghanistan/2021/08/31/6a787b2c-0992-11ec-a7c8-61bb7b3bf628_story.html)

<sup>29</sup> Magnus Storvik, Foreign Policy and Contemporary Relations between the Taliban and China, Qatar & Saudi Arabia, The Asia Scotland Institute, 28.11.2023, <https://asiascot.com/op-eds/foreign-policy-and-contemporary-relations-between-the-taliban-and-china-qatar-saudi-arabia>

<sup>30</sup> Andrew England and Najmeh Bozorgmehr, Qatar mediates between Iran and US in nuclear talks, Financial Times, 8.03.2022, <https://www.ft.com/content/1d93fef9-06f4-459f-9266-5d3b9272a495>

<sup>31</sup> Five Americans freed in Iran-US prisoner swap deal brokered by Qatar, France 24, 18.09.2023, <https://www.france24.com/en/middle-east/20230918-iran-usa-prisoner-swap-americans-qatar>



експорт іранської зброї в РФ. Ці контакти мали посередню успішність, але підкреслювали значення Катару для американських інтересів.

В Катарі бачать серйозні ризики для регіональної безпеки через ядерну гонку на Близькому Сході. Іранська ядерна програма, у випадку її успішного завершення, може спонукати Саудівську Аравію докласти зусиль, щоб також приєднатися до ядерного клубу. Тиск більших держав регіону посиляться, будуть зростати невизначеність і напруженість. Саме тому Катар, як партнер МАГАТЕ, «закликав міжнародне співтовариство та його відповідні установи підтримати мету звільнення Близького Сходу від ядерної зброї та взяти практичних кроків для досягнення цього на основі своєї юридичної та моральної відповідальності»<sup>32</sup>. Необхідність моніторингу і розуміння процесів в цій сфері, зумовило активне приєднання Катару до діяльності МАГАТЕ. Катар вже втретє обрано до Ради керуючих Агентства. Доха приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї та прийняла усі міжнародні резолюції, які закликають до звільнення Близького Сходу від ядерної зброї. У липні 2023 року генеральний директор МАГАТЕ Рафаель Гроссі висловив подяку послу Мансурі за фінансовий внесок Катару у підтримку різних проектів Агентства<sup>33</sup>. В обмін на це МАГАТЕ забезпечило співпрацю та експертизу, щоб допомогти Катару розробити власні програми та наукові розробки. Враховуючи активне залучення Катару до роботи Агентства, Київ і Доха можуть докласти спільних зусиль для, зокрема, вирішення питання Запорізької АЕС.

---

<sup>32</sup> Qatar Reiterates Full Support for Establishing Middle East WMD-Free Zone, Ministry of Foreign Affairs of Qatar, 15.11.2023, <https://mofa.gov.qa/en/all-mofa-news/details/1445/05/01/qatar-reiterates-full-support-for-establishing-middle-east-wmd-free-zone>

<sup>33</sup> IAEA Director General Lauds Qatar's Support, Cooperation with Agency, Ministry of Foreign Affairs of Qatar, 19.07.2023, <https://www.mofa.gov.qa/en/all-mofa-news/details/1445/01/01/iaea-director-general-lauds-qatar-s-support-cooperation-with-agency>

# УКРАЇНА ТА КАТАР

## *Політичне співробітництво між Україною та Державою Катар*

Дипломатичні відносини між Україною і Катаром були встановлені 13 квітня 1993 року. Близько 10 років відносини між країнами не демонстрували динаміки, зокрема через те, що у 1990-х рр. Україна демонструвала обмежену дипломатичну активність за межами традиційних напрямів взаємодії з партнерами і сусідами та не мала достатньої кількості дипломатичних місій в багатьох регіонах світу. В цей період Катар тільки накопичував ресурси, а грандіозні проєкти, які будуть привертати увагу всього світу, перебували або на початковій стадії реалізації, або на етапі ідей. Перший візит українського міністра закордонних справ до Катару відбувся лише в січні 2002 році, в період, коли після терактів 9\11 Близький Схід привернув увагу всього світу. Для української сторони було важливим зрозуміти регіональну динаміку та можливі ризики.

Другий етап відносин розпочався вже у 2009 році, коли в Києві пройшов перший раунд політичних консультацій між МЗС України та Катару<sup>34</sup>. З одного боку, після двох газових криз, спровокованих Росією, в Києві почали, принаймні на рівні ідей, шукати альтернативи російському газу. З іншого – період високих цін на газ створив умови, за яких Доха почала цікавитися новими ринками збуту. Україна - на той момент була основним транзитером російського газу на європейські ринки і важливим гравцем, який міг впливати на ціну контрактів чи динаміку частки ринку різних постачальників.

Справжній прорив у двосторонніх відносинах відбувся вже у 2010х роках. 19-20 жовтня 2011 р. відбувся візит Еміра Держави Катар Шейха Хамада Аль Тані до України. У травні 2012 до Дохи з офіційним візитом прибув Прем'єр-міністра України, і нарешті в листопаді 2012 року відбувся перший в історії офіційний візит Президента України до Держави Катар. Така раптова активізація двосторонніх контактів мала декілька причин. На Близькому Сході в цей час розгорталися драматичні події «Арабської весни», в яких Катар брав надзвичайно активну участь. Амбітний план Еміра Хамада потребував консультацій з багатьма сторонами, особливо з тими, хто добре знав і розумів Росію, яка була в протилежному до Катару таборі. Можна припустити, що на переговорах піднімалися не тільки питання двосторонніх відносин, але і, наприклад, постачання українського зерна для Єгипту, де на той момент владу отримали дуже близькі до Катару сили. Крім того, масштабні плани будівництва в Катарі потребували металу, який могли постачати близькі до тодішнього українського

---

<sup>34</sup> Політичні відносини між Україною та Державою Катар, Embassy of Ukraine in Qatar, <https://qatar.mfa.gov.ua/spivrobotnictvo/politichni-vidnosini-mizh-ukrayinoyu-ta-derzhavoyu-katar>



президента компанії. Також на столі переговорів мали бути і газові питання, оскільки Україна на той момент мала надзвичайно не вигідний контракт з Росією. Український уряд цікавився інвестиційними можливостями Катару для різних галузей промисловості. В ці ж роки починається більш інтенсивне освоєння шельфу Чорного моря, де встановлювалися плавучі газові платформи, і катарський досвід викликав інтерес у українських урядовців. Під час візитів на найвищому рівні, нарешті були відкриті посольства обох країн.

Наступний період характеризувався спробою відновити контакти після декількарічної паузи і зміни влади в Україні. В цей час до влади в Катарі також прийшов новий емір. Президент Порошенко провів зустріч з Еміром на полях Генасамблеї восени 2016 року<sup>35</sup>. В березні 2018 в рамках регіонального турне відбувся офіційний візит Президента України до Держави Катар<sup>36</sup>. Під час цього турне в української сторони виникали певні проблеми з організацією переговорів в деяких країнах регіону, але в Катарі українська сторона не стикалася з подібними проблемами.

Останні два роки можна охарактеризувати високим рівнем контактів і комунікації між лідерами двох держав. Президент В. Зеленський кілька разів розмовляв телефоном з еміром Катару - шейхом Тамімом бін Хамадом Аль Тані. Вже 4-5 квітня 2021 року відбувся офіційний візит Президента України В. Зеленського до Держави Катар<sup>37</sup>. В цей період українська сторона активно шукала інвесторів для різноманітних проєктів. Катар, зі свого боку інвестував в логістичні, інфраструктурні та інші проєкти по всьому світу з метою збільшення своєї стратегічної присутності. За результатами контактів катарські інвестори зайшли в український порт Ольвія<sup>38</sup>. Крім того, в Катарі, як і в інших країнах Перської затоки, уважно придивлялися до саудівського досвіду інвестування в український агросектор. Несподіваними були плани залучити українських поліцейських до охорони громадського порядку під час проведення Чемпіонату світу з футболу<sup>39</sup>. Інтенсивність економічних контактів сприяла розширенню співробітництва в сфері культури і мистецтва.

Контакти Президента Зеленського і Еміра Таміма у 2020 і 2021 роках відіграли дуже важливу роль після початку широкомасштабного вторгнення Росії у 2022

---

<sup>35</sup> Ukraine's Diplomatic Achievements at the UN General Assembly in 2016, Borisfen, 24.09.2016, [https://bintel.org.ua/en/nash\\_archiv/arxiv-regioni/arxiv-ukra%D1%97na/diplomatichni-zvitiagi-ukra%D1%97ni-na-qenasamble-oon-2016](https://bintel.org.ua/en/nash_archiv/arxiv-regioni/arxiv-ukra%D1%97na/diplomatichni-zvitiagi-ukra%D1%97ni-na-qenasamble-oon-2016)

<sup>36</sup> President of Ukraine Petro Poroshenko paid official visit to the State of Qatar, Embassy of Ukraine in Qatar, 23.03.2018, <https://qatar.mfa.gov.ua/en/news/63814-prezident-ukrajini-poporoshenko-zdijsniv-oficijnij-vizit-do-derzhavi-katar>

<sup>37</sup> During an official visit of Volodymyr Zelenskyy to the State of Qatar, a number of documents were signed, Office of the President of Ukraine, 5.04.2021, <https://www.president.gov.ua/en/news/u-mezhah-oficijnogo-vizitu-volodimira-zelenskogo-do-derzhavi-67797>

<sup>38</sup> Ukraine and Qatar signed the agreement regarding the concession of the Ukrainian port of Olvia, Embassy of Ukraine in Qatar, 20.08.2020, <https://qatar.mfa.gov.ua/en/news/ukraine-and-qatar-signed-agreement-regarding-concession-ukrainian-port-olvia>

<sup>39</sup> Zelensky: Ukrainian police to help maintain order at FIFA World Cup Qatar 2022, Interfax Ukraine, 5.04.2021, <https://en.interfax.com.ua/news/general/735401.html>

році. Вони заклали базу для плідної взаємодії і додали аргументів для позиції Катару щодо поваги до територіальної цілісності і незалежності України, яка була оприлюднена в перші дні після початку агресії.<sup>40</sup>

### *Підхід Катару до російсько-української війни*

Позиція Катару щодо російської агресії проти України визначається низкою факторів. Серед них можна виділити наступні: власний досвід регіональної ідентичності та необхідності враховувати позицію партнерів, які гарантують безпеку країни; зовнішньополітичні пріоритети, економічні інтереси; уявлення про свою місію посередника і, нарешті, пануючі погляди в регіональних міжнародних об'єднаннях, до яких входить країна.

Щодо російсько-української війни Катар був більш чутливий до позиції Сполучених Штатів<sup>41</sup>, порівняно з ОАЕ, які зайняли більш м'яку позицію щодо Росії. Незабаром після того, як В. Путін оголосив «спеціальну військову операцію» проти України, Катар, а також Кувейт позиціонувалися як дві країни РСАДПЗ (GCC), які, принаймні риторично, найбільше підтримували Київ. Через чотири дні після вторгнення РФ в Україну головний дипломат Катару шейх Мухаммад бін Абдулрахман Аль Тані наголосив на «повазі Катару до суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України в межах її міжнародновизнаних кордонів»<sup>42</sup>. Катар та Кувейт - наразі також єдині монархії Затоки, які голосують за засудження порушень прав людини в Криму та підтримують Україну в питанні репарацій. Всі інші 4 країни GCC утримуються.

Така позиція Катару пояснюється не стільки і не тільки бажанням діяти в унісон з США. Швидше ця позиція відповідає актуальному досвіду країни, яка зазнавала різних форм тиску і агресії з боку більших сусідів. Як зазначив Алі Бакір, науковий співробітник і професор Центру гуманітарних і соціальних наук імені Ібн Халдуна *«Чому Катар підтримав Україну, не повинно бути загадкою. Катар (і Кувейт), крім того, що є партнерами США, бачать себе ближчими до України через свій історичний досвід. Як малі держави, затиснуті між набагато більшими та могутнішими державами, обидві страждали від агресивної політики сусідніх країн. Кувейт постраждав від іракського вторгнення у 1990 році, а Катар зазнав блокади під керівництвом Саудівської Аравії у 2017 році»*<sup>43</sup>. Таким чином, реакція Дохи на вторгнення Росії в Україну була пов'язана із переконанням Катару в тому, що

<sup>40</sup> Russia-Ukraine war: Qatar supports Ukraine's territorial integrity, Middle East Eye, 28.02.2022, <https://www.middleeasteye.net/news/russia-ukraine-war-qatar-supports-territorial-integrity>

<sup>41</sup> Giorgio Cafiero, How do the approaches of Qatar and the UAE differ on Ukraine? Doha News, 25.03.2022, <https://dohanews.co/how-do-the-approaches-of-qatar-and-the-uae-differ-on-ukraine>

<sup>42</sup> Deputy Prime Minister and Minister of Foreign Affairs Affirms Qatar's Support for UNHRC in Facing Global Challenges, Ministry of Foreign Affairs, 28.02.2022, <https://www.mofa.gov.qa/en/all-mofa-news/details/1443/07/27/deputy-prime-minister-and-minister-of-foreign-affairs-affirms-qatar%27s-support-for-unhrc-in-facing-global-challenges>

<sup>43</sup> Giorgio Cafiero, How do the approaches of Qatar and the UAE differ on Ukraine? Doha News, 25.03.2022 <https://dohanews.co/how-do-the-approaches-of-qatar-and-the-uae-differ-on-ukraine>

норми міжнародного права, які визнають незаконним застосування сили (або блокади як форми агресії) і анексію території менших сусідів, мають виконуватися. Така позиція Катару перегукується зі зверненням Президента Зеленського в перший місяць війни під час Доха Форуму: «Щоб той, хто у 28 разів більший, не думав, що може дозволити собі все що завгодно. І щоб ядерний статус держави не слугував їй дозволом на будь-яку несправедливість проти інших держав»<sup>44</sup>.

Виступаючи у травні 2022 року на Всесвітньому економічному форумі, який проходить у швейцарському Давосі, Емір Катару шейх Тамім бін Хамад Аль Тані сказав, що вирішення суперечок шляхом агресії зростає, і що він підтримує зв'язок з усіма сторонами, зацікавленими в українській кризі - «Ми готові зробити свій внесок у всі міжнародні та регіональні зусилля для пошуку негайного мирного вирішення конфлікту в Україні.

Ми ніколи не повинні відмовлятися від спроб об'єднати сторони. Поки ми віримо, що наші зусилля можуть врятувати хоча б одне життя, наші спроби бути посередниками будуть того варті»<sup>45</sup>. Емір висловив співчуття мільйонам людей, які були змушені залишити свої домівки через конфлікт, незалежно від їхньої раси та релігії. «Ми вважаємо цінність життя кожного європейця такою ж цінною, як життя людини з нашого регіону. Ми солідарні з мільйонами невинних біженців, які стали жертвами цієї європейської війни, а також жертвами всіх інших воєн, які зараз відбуваються».

Катар, як держава, яка провадила революційну зовнішню політику на тлі повстань Арабської весни у 2011-13 рр., перебувала останні 11 років у протилежному до Росії таборі у більшості великих криз на Близькому Сході. Бачити їх на протилежних сторонах української кризи не є чимось несподіваним. Однак, навіть в такій ситуації Катар прораховує свої кроки щоб залишити можливість відігравати у майбутньому притаманну йому роль посередника. Про те, що Доха спроможна залучати всі конфліктуючі сторони, незважаючи на те, що вона виступає проти порушень Росією суверенних прав України, свідчить візит міністра закордонних справ Катару до Москви на початку березня 2022 року<sup>46</sup>. Вже влітку 2023 року Катар почав свою посередницьку місію з одного з найскладніших питань - повернення викрадених Росією українських дітей.

Інші члени ГСС, які колись підтримували західні держави, виявилися більш зацікавлені в партнерстві з Росією, тому зайняли менш однозначну позицію. Усі країни РСАДПЗ закликали до дипломатичного вирішення кризи, що частково підкреслює їх спільне бажання уникнути втягнення в конфлікт. Але єдиної відповіді

<sup>44</sup> President Zelensky at Doha Forum, Office of the President of Ukraine, 26.03.2022, <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-na-doha-forum-2022-vidmova-krayin-vevrop-73849>

<sup>45</sup> Zaynab Khojji, Emir says Qatar is ready to contribute to every effort to mediate between Russia and Ukraine, Arab News, 23.05.2022, <https://www.arabnews.com/node/2087926/middle-east>

<sup>46</sup> Qatari foreign minister to visit Moscow on Sunday, says source, Reuters, 13.03.2022, <https://www.reuters.com/world/qatari-foreign-minister-visit-moscow-sunday-says-source-2022-03-13>

ГСС на вторгнення Росії в Україну не було. Учасники цієї субрегіональної інституції зайняли дещо відмінні позиції, особливо Катар і Об'єднані Арабські Емірати, що підкреслює більш фундаментальні відмінності між зовнішньою політикою та політикою безпеки Дохи та Абу-Дабі. Доха обрала довгострокові орієнтири, натомість Абу-Дабі схильна до отримання швидкого прибутку. Поряд із геополітичними та ідейними чинниками, енергетичні інтереси значною мірою формують погляди Катару на конфлікт в Україні. Як виробник газу Доха отримує безпрецедентний шанс посилити позиції на європейському ринку. Росія своїми руками віддала 40% самого преміального ринку світу своїм конкурентам, і, не в останню чергу, саме Катару. Логічно припустити, що якусь частину прибутків від освоєння нового ринку Катар може інвестувати для підтримки України. У свою чергу, Президент України В. Зеленський закликав держави – постачальників енергоресурсів, зокрема Державу Катар, нарощувати виробництво енергоносіїв, щоб позбавити Росію можливостей для енергетичного шантажу, й таким чином зробити свій внесок у стабілізацію ситуації у Європі<sup>47</sup>. Незважаючи на напруженість між Дохою та Москвою, є приклади прагматичної співпраці двох країн, зокрема у сферах спорту, туризму, інфраструктури та інвестицій. Значні інвестиції Qatar Investment Authority (QIA) у російський нафтовий гігант «Роснефть» також вплинули на позицію Дохи, зокрема санкційну політику проти Росії. У цьому контексті Доха зайняла обережну позицію, щоб уникнути серйозного погіршення відносини з РФ. Доха була принциповою щодо захисту територіальної цілісності та суверенітету України і це позиція, яка може допомогти Катару продемонструвати зовнішньополітичному істеблшменту США, що нещодавнє призначення «головного союзника поза НАТО» було заслуженим. Однак Катар утримується від підтримки санкційного режиму Заходу проти Росії. Незважаючи на те, що вартість інвестицій QIA в Росії впала через санкції, заборони на польоти та знецінення рубля, Суверенний фонд добробуту Катару (SWF), поки що не виводив свої інвестиції з російської економіки. Аналітики звертають увагу на дилеми які виникли у країн затоки на фоні війни. На думку аналітика Gulf Олександра Джаліла «Вихід із Росії... означав би продаж зі значними збитками»<sup>48</sup>. Експерт звертає увагу на дилеми, які треба долати країнам Перської затоки «Росіяни також сприймуть відмову від Росії як приєднання Катару до санкцій Заходу. Багато країн Перської затоки перебувають у [важкому становищі], коли йдеться про їхні стратегічні інтереси, спільні як із США, так і з Росією, а також їх традиційну зовнішню політику хеджування та балансування між регіональними та глобальними силами»<sup>49</sup>.

<sup>47</sup> President Zelensky at Doha Forum, Office of the President of Ukraine, 26.03.2022, <https://www.president.gov.ua/news/volodimir-zelenskij-na-doha-forum-2022-vidmova-krayin-vevrop-73849>

<sup>48</sup> Giorgio Cafiero, Russian-Ukrainian conflict: What does it mean to Qatar? TRT World, 2022, <https://www.trtworld.com/opinion/russian-ukrainian-conflict-what-does-it-mean-to-qatar-55415>

<sup>49</sup> Giorgio Cafiero, Russian-Ukrainian conflict: What does it mean to Qatar? TRT World, 2022, <https://www.trtworld.com/opinion/russian-ukrainian-conflict-what-does-it-mean-to-qatar-55415>

Як і інші країни Перської затоки, Катар зацікавлений у тому, щоб не викликати надмірної ворожнечі ні з Заходом, ні з Росією, що узгоджується з цілями зовнішньої політики Дохи щодо сприяння позитивним відносинам майже з усіма основними акторами на міжнародній арені. Війна Росії проти Україною розглядається в Досі як можливість підтримати дипломатичні ініціативи, спрямовані на позитивні зміни.

Новий етап залученості Катару в українські справи знаменував візит 28 липня 2023 року прем'єр-міністра, міністра закордонних справ Катару шейха Мухаммада бін Абдулрахмана Аль Тані до України<sup>50</sup>. Підвалини для візиту прем'єр-міністра Катару до Києва були закладені у березні 2023 року, коли країну відвідав спецпредставник України з Близького Сходу та Африки Максим Субх, який закликав до збільшення гуманітарної допомоги Україні та участі у повоєнній відбудові України.<sup>51</sup> Під час липневого візиту катарська сторона підтримала низку зовнішньополітичних ініціатив України, зокрема Формулу миру, Зернову ініціативу, а також оголосила про виділення 100 млн дол. США на гуманітарні програми. Цей візит дав старт катарській місії з повернення українських дітей, незаконно викрадених РФ. На сьогодні лідери і представники України і Катару знаходяться в постійній комунікації. Так, 8 січня 2024 Президент В. Зеленський провів телефонну розмову з Еміром Катару шейхом Тамімом, в ході якої за офіційними повідомленнями подякував йому за внесок у 20 млн дол. США у програму «Зерно з України», а також обговорив інші нагальні питання<sup>52</sup>.

Посол України в Катарі Андрій Кузьменко в інтерв'ю BBC зазначив, що спочатку катарське керівництво уникало публічно використання термінів "війна", "агресія", використовувало формулювання "криза в Україні" чи "конфлікт між Україною та РФ". "Проте у травні 2022 року вище керівництво Катару почало змінювати свою помірковану позицію у бік засудження російської агресії проти України"<sup>53</sup>. За словами А. Кузьменка, зараз Катар прикладає великі зусилля задля "мобілізації" голосів інших країн регіону на користь України.

Al Jazeera, яка належить правлячій династії Аль Тані, докладає зусиль до висвітлення війни Росії проти України і активно запрошує українських спікерів, що контрастує з пануванням в багатьох арабських ЗМІ проросійських наративів.<sup>54</sup>

---

<sup>50</sup> Qatari prime minister visits Ukraine, meets with President Zelensky, Arab News, 28.07.2023, <https://www.arabnews.com/node/2345791/middle-east>

<sup>51</sup> Георгій Ерман, Як шейхи допомагають Україні. До чого тут гра престолів, Іран і "нафтовий зашморг" для Росії, BBC, 19.03.2023, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw0ey9r2349o>

<sup>52</sup> Катар вніс \$20 мільйонів у програму «Зерно з України», Babel, 8.01.2024, <https://babel.ua/news/102625-katar-vnis-20-milyoniv-u-programu-zerno-z-ukrajini>

<sup>53</sup> Георгій Ерман, Як шейхи допомагають Україні. До чого тут гра престолів, Іран і "нафтовий зашморг" для Росії, BBC, 19.03.2023, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw0ey9r2349o>

<sup>54</sup> Георгій Ерман, Як шейхи допомагають Україні. До чого тут гра престолів, Іран і "нафтовий зашморг" для Росії, BBC, 19.03.2023, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cw0ey9r2349o>

## *ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ*

Товарообіг між Катаром та Україною в результаті війни серйозно зменшився. Експорт Катару в Україну становить близько 19,55 млн доларів, тоді як український експорт до Катару – 11,43 млн доларів. Ці цифри свідчать про значне зниження порівняно з попередніми довоєнними роками.

У 2020 році партнерство між Катаром та Україною відчувало значне зростання, про що свідчить офіційна статистика, яка показує, що двостороння торгівля сягнула майже 150 мільйонів доларів США, що більш ніж удвічі перевищувало показник 2018 року. За даними Держстату, загальний обсяг зовнішньої торгівлі (товарами та послугами) між Україною та Державою Катар у 2021 році становив 179 млн дол. США, що є найбільшим показником за всю історію двосторонніх відносин. При цьому обсяг експорту товарів до Катару склав 148 млн дол., а обсяг імпорту катарських товарів – 18,6 млн дол.<sup>55</sup>. Основний кошик українського експорту до Катару складала чорні метали, крупи, жири та олії, відходи харчової промисловості, молоко, молочні продукти, яйця птиці, вироби з чорних металів. З іншого боку, Катар експортував в Україну пластмаси, полімерні матеріали, органічні хімічні сполуки, продукти неорганічної хімії та текстильні матеріали.<sup>56</sup> Двостороння торгівля послугами між Україною та Катаром є відносно низькою, проте протягом 2021 року спостерігалось незначне зростання (в основному за рахунок оновлення транспортних послуг), яке склало 12,2 млн дол. США. Найуспішнішим досягненням у розвитку інвестиційного співробітництва між Україною та Катаром на сьогодні є підписання Угоди між Міністерством інфраструктури України, ДП «Адміністрація морських портів України» та катарською компанією «QTerminals» про концесію українського порту Ольвія 20 серпня 2020 року<sup>57</sup>. Згідно з угодою, катарська компанія планувала інвестувати 3,4 млрд грн протягом наступних п'яти років у розвиток українського порту та його інфраструктури. Ще один приклад інвестиційної угоди - це придбання Nebras Power активів сонячної енергетики в кількох областях України<sup>58</sup>. Майбутні інвестиції в розвиток України можуть спиратися на ці прецеденти. Серед перспективних сфер для подальшого поглиблення двостороннього співробітництва – такі сфери, як енергетика, сільське господарство, дорожня інфраструктура, ІТ та інші.<sup>59</sup>

<sup>55</sup> Trade and economic cooperation, Embassy of Ukraine in Qatar, <https://qatar.mfa.gov.ua/en/partnership/trade-and-economic-cooperation>

<sup>56</sup> Qatar, Ukraine ties have potential to expand further, The Peninsula, 23.10.2023, <https://thepeninsulaqatar.com/article/23/10/2023/qatar-ukraine-ties-have-potential-to-expand-further>

<sup>57</sup> Ukraine and Qatar signed the agreement regarding the concession of the Ukrainian port of Olvia, Embassy of Ukraine in Qatar, 20.08.2020, <https://qatar.mfa.gov.ua/en/news/ukraine-and-qatar-signed-agreement-regarding-concession-ukrainian-port-olvia>

<sup>58</sup> Nebras Power And UDP Renewables Announce A Strategic Partnership, UFuture, 7.04.202, <https://ufuture.com/en/nebras-power-and-udp-renewables-announce-a-strategic-partnership/>

<sup>59</sup> Trade and economic cooperation, Embassy of Ukraine in Qatar, <https://qatar.mfa.gov.ua/en/partnership/trade-and-economic-cooperation>



## *Роль Катару в поверненні українських дітей*

Найважливіша для України посередницька місія Катару почалася восени 2023 року, коли Доха підключилася до вирішення надзвичайно складної проблеми – повернення з території РФ викрадених українських дітей. Вже за кілька місяців після візиту катарського прем'єр міністра Мухаммад бін Абдулрахман Аль Тані до Києва у липні 2023 року, за посередництва Катару до України з Росії повернулася перша група дітей<sup>60</sup>. За результатами липневого візиту шейх Аль Тані заявив катарський пресі, що «Повернення українських дітей - це наш внесок у міжнародну безпеку»<sup>61</sup>, і що Катар запитував Україну, чим допомогти у цій складній ситуації і отримав запит про дітей. За словами прем'єр-міністра, Катар використав свої канали зв'язку та відносини, які має з Росією, щоб убезпечити дітей, і ці зусилля триватимуть. Після кожної вдалої спецоперації з повернення дітей Катар публікує офіційну заяву, у якій дякує і Росії, і Україні “за співпрацю і добру волю протягом усього процесу возз'єднання”<sup>62</sup>. Дітей зазвичай передають на нейтральній території і везуть через Москву. На території Росії безпека дітей і їхніх родичів, які за ними приїхали забезпечуються катарською стороною. Катар надає свої літаки, щоб діти долетіли з Москви до Мінська, супроводжуючі їх до Білорусі, де вони передаються представникам Червоного хреста.

У серпні 2023 року Катар відвідав український омбудсмен Д. Лубінець. Згідно офіційної заяви за результатами візиту сторони “напрацювали шляхи майбутньої співпраці та обговорили захист прав українських дітей”<sup>63</sup>. Відповідно до повідомлень у ЗМІ, переговори ведуться на найвищому рівні, зокрема від України особисто Президентом В. Зеленським та очільником ОПУ А. Єрмаком. При цьому в Україні не виключають участь Катару і в поверненні цивільних полонених та військових.

Посередницька роль Катару базується на прагненні корисності через взаємозалежність, що робить його незамінним партнером, який об'єднує державних і недержавних акторів, малі та великі держави, малоймовірних партнерів та ідеологічних суперників. Позиціонування себе як геополітичного центру для посередництва та діалогу є важливим компонентом мережево-центричного підходу емірату.

---

<sup>60</sup> Катар сприяв поверненню 4 українських дітей з Росії — омбудсман, Suspilne, 16.10.2023, <https://suspihne.media/595037-za-sprianna-mzs-kataru-do-ukraini-z-rosii-povernut-cotiroh-ditej/>

<sup>61</sup> Як Катар повертає захоплених Росією українських дітей, BBC, 3.02.2024, <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ci751nrnqlo>

<sup>62</sup> Наприклад пост з офіційної сторінки Посольства Держави Катар в Україні в Facebook, 21.02.2024, <https://www.facebook.com/kviv.embassy.qa/posts/pfbid036ryWXSxKqgd7YhGCintvB79riBrH7QwTSD2wX3vPiYUqcW3sM4cNSfyKvBqCG9LbI>

<sup>63</sup> Омбудсман Дмитро Лубінець обговорив у Катарі захист прав українських дітей. Ombudsman, 08.08.2023, [https://www.ombudsman.gov.ua/news\\_details/ombudsman-dmitro-lubinec-obgovoriv-u-katari-zahist-prav-ukrayinskih-ditej](https://www.ombudsman.gov.ua/news_details/ombudsman-dmitro-lubinec-obgovoriv-u-katari-zahist-prav-ukrayinskih-ditej)

## *Катар і мусульмани України*

Катар і Брати-мусульмани справили помітний вплив на розвиток мусульманського середовища України. У 1998 році в Києві відбулася установча конференція громадської організації Ар-Раїд. З того часу, Ар-Раїд займався розвитком мусульманської інфраструктури у регіонах з найбільшою часткою мусульман за походженням – в першу чергу в Криму і на Донбасі<sup>64</sup>. Вони опікувалися будівництвом мечетей, розвитком мусульманської освіти, виконували невеликі інфраструктурні проекти в Криму, в місцях компактного проживання кримських татар, окремі гуманітарні проекти. Організація започаткувала декілька видавничих проектів, періодичних видань і серію перекладів книжок спрямованих на популяризацію ісламу.

Згодом на базі громадської організації у 2008 році було створено Духовне управління мусульман України «Умма». Одночасно Ар-Раїд продовжив підтримувати ініціативи Духовного управління мусульман Криму, яке співпрацювало також з турецькими фондами. Муфтієм ДУМУ «Умма» став молодий релігієзнавець з Донеччини Саїд Ісмаїлов, який під загрозою репресій був змушений залишити Донецьк після захоплення його росіянами у 2014 році. З самого початку свого функціонування і ГО Ар-Раїд і ДУМУ «Умма» звинувачувалися проросійськими силами в Криму і конкурентами на ісламському полі у просуванні ісламістського порядку денного і залежності від «Братів-Мусульман»<sup>65</sup>. Обидві інституції подавалися як небезпечні екстремістські установи, які радикалізують українських мусульман. Ця публічна критика супроводжувалася зверненнями до органів безпеки з вимогами перевірити або закрити ці організації. Однак, не зважаючи на ці перешкоди, Ар-Раїд переважно знайшов прийнятні моделі взаємовідносин з місцевою владою в Криму і в інших регіонах України. Катар ніколи офіційно не визнавав що є їх головним донором. Російська агресія 2014 року і особливо широкомасштабне вторгнення в лютому 2022 року справила надзвичайно великий вплив на діяльність і перспективи ДУМУ «Умма». Війна відрізала організацію від регіонів з найбільшою часткою мусульман, а створена за кошти близькосхідних донорів мусульманська інфраструктура перейшла до російських організацій. Це змусило переключитися на роботу з діаспорними групами у великих містах на підконтрольних уряду територіях. ДУМУ «Умма» зараз продовжує функціонування у значно менших масштабах і помітно знизила публічну активність.

---

<sup>64</sup> Богомолов О., Данилов С. та ін. Ісламська ідентичність в Україні. К. Стило, 2005

<sup>65</sup> В Крыму действует сеть экстремистской организации, RIA, 20.04.2018, <https://ria.ru/20180420/1519068875.html>



## ВИСНОВКИ

Між Україною і Катаром склалися інтенсивні і дружні відносини. Для їх підтримання корисними будуть нові ініціативи в економічній, культурній і політичній сферах. Враховуючи унікальний катарський досвід переговорника і медіатора бажаним є поширення участі Катару на звільнення не тільки дітей, але і цивільних заручників.

Україна і Катар можуть розширити взаємодію в декількох міжнародних організаціях. В першу чергу йдеться про МАГАТЕ і Міжнародну організацію праці. Питання ядерної безпеки та розвитку мирного атому є перспективним. Катар також може бути важливим у рамках ООН, особливо під час голосування в Генеральній Асамблеї, для залучення інших країн регіону на користь України. Не зважаючи на триваючу агресію проти України, з Катаром вже варто розвивати інвестиційні плани. Катарській стороні доцільно запропонувати спільні проєкти логістичних хабів у сусідніх з Україною країнах Східної Європи. Такі пропозиції можуть спиратися на присутній попит і на наявний у Катару досвід розвитку портової інфраструктури в Туреччині (порт Анталія), Нідерландах (порт Роттердам), а також розвиток Qatar Airways вантажних терміналів на перспективних напрямках. Транспортна і логістична інфраструктура на західному кордоні України у будь-якому випадку буде потребувати розширення і вдосконалення.

Енергетична сфера має потенціал для співробітництва не тільки з точки зору постачання енергоресурсів до України. Зараз Катар стає одним з ключових гравців на європейському ринку газу і перед нашими країнами відкриваються можливості для співпраці в зберіганні катарського газу в підземних газосховищах України.

Серед нових сфер співробітництва можна розглядати розширення торгівлі послугами, зокрема розвиток інноваційних технологій та ІТ, де за рахунок катарських інвестицій та українських технологій та досвіду можна зайняти нові ніші на Близькому Сході. При чому, це може стосуватися як цивільних технологій, так і подвійних, а також військових, наприклад виробництва безпілотників тощо. Варто продовжувати і розширяти участь українських учасників в культурних, мистецьких і наукових подіях, які відбуваються в Катарі і які мають дуже широку аудиторію. Водночас перспективним може бути як залучення Катару в якості спонсора культурних подій та відновлення об'єктів культурної спадщини, так і спортивних команд.

ЗА ФІНАНСОВОЇ  
ПІДТРИМКИ:



МІЖНАРОДНИЙ  
ФОНД  
ВІДРОДЖЕННЯ



Рада зовнішньої політики «Українська призма»  
вул. М. Коцюбинського 1, оф. 202, Київ, Україна  
[www.prismua.org](http://www.prismua.org)  
[info@prismua.org](mailto:info@prismua.org)